

ståelse på dette område, eller om man finner det riktig at det står som det er sagt. Da er det jo ikke noe å gjøre ved det. Men for mitt vedkommende tror jeg det ville være bra, ikke bare overfor Sverige, men også overfor stemningen i andre land, om det ikke blir gjort så sterk forhåndspropaganda om at det er så rikelig med tilførsler her. Vi vet jo at en stor del av Europa står overfor en av de aller vanskeligste vintre når det gjelder forsyninger, det blir vel hungersnød, som kanskje kommer til å koste millioner av menneskers liv. Og selv om vi er aldri så glade for at våre forsyninger er rikelige, og selv om vi også gjerne ser at rasjoneringen for forskjellige varer kan oppheves snarest mulig, så synes jeg det er riktig å holde stille med det lengst mulig slik som situasjonen er. – Det var bare disse bemerkninger jeg ville gjøre.

Hambro: Hr. Sundbys bemerkning foranleder meg til å gi en enkelt opplysning – jeg vet ikke om den vil berolige hr. Sundby. Da Stortinget var samlet i juni måned, ble der gitt en lisens, slik at de som spiste i Stortingets restaurant slapp å avlevere brødmerker og fettmerker. Stortinget søkte om det samme nå, og fikk i dag svar fra Forsyningsdepartementet, at på grunn av situasjonen og konsekvensene kunne Stortingets restaurant ikke lengre ha en slik lisens, og må innkassere fettklipp og brødrasjoneringmerker for dem, som i disse dager har spist i henhold til den tidligere lisens.

[Spørsmål ved møtets slutt fra Nils Mjåvatn om materiell etterlatt av tyskerne. Offentliggjort i S.tid. 1945, s. 138-141.]

Møtet hevet kl. 10,35.

Møte for lukkede dører
torsdag den 8 november 1945 kl. 10.

President: **Hambro.**

Dagsorden:

1. Redegjørelse fra utenriksministeren.
2. Redegjørelse fra handelsministeren.
3. Referat.

Presidenten: Møtet foreslås holdt for lukkede dører, og dette anses enstemmig bifalt.

Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer foreslås gitt adgang til møtet. Det anses enstemmig bifalt.

Utenriksråd Prebensen og ekspedisjonssjefene Andersen og Ræder i Utenriksdeparte-

mentet og ekspedisjonssjef Simonsen og konsulent Telman i Handelsdepartementet foreslås gitt adgang til å overvære møtet. Ingen har uttalt seg derimot, og det anses enstemmig bifalt.

Videre foreslås at representanter for pressen, etter fortegnelse fra Utenriksdepartementets Pressekontor og etter å ha undertegnet den vanlige erklæring, gis adgang til å overvære møtet. Ingen har uttalt seg derimot, og det anses enstemmig bifalt.

Sak nr. 1:

Redegjørelse fra utenriksministeren

Statsråd Lie: Den såkalte Svalbardsak, som vil være kjent for Stortingets medlemmer fra møtet i sommer, har ikke undergått noen forandring siden den gang. Fra russisk side er det ikke kommet noe livstegn, og etter de opplysninger jeg har fått, går jeg ut fra at det iallfall foreløpig ikke vil skje noe. Det ble meddelt meg at man i Potsdam var kommet inn på de russiske ønsker for så vidt angikk Svalbard og Bjørnøya, men da jeg fikk undersøkt det – det var en av de ting jeg reiste til London for å bringe klarhet i – ble det svart meg av de britiske delegerte, både Anthony Eden og Bevin, at spørsmålet overhodet ikke var berørt. På engelsk hold trakk man den slutning at russerne ikke lenger hadde noen aktuelle ønsker. I Potsdam var det blitt diskutert parallelle spørsmål om baser for forsvaret både i Stillehavet og i Middelhavet og andre steder, men Svalbard og Bjørnøya var ikke tatt opp, og man sluttet derav fra engelsk side at russerne ikke lenger anså saken av noen betydning for dem. Jeg tør ikke ha noen bestemt mening om dette. Jeg gjengir bare hva det ble sagt meg av Bevin og Eden. Det kan tenkes at det er for godt til å være sant. Men jeg understreker nødvendigheten av at det hverken i pressen eller på annen måte tales om denne sak, idet det er av livsviktig interesse for oss at det er taushet om saken. Hvis den kommer opp, kan det bli vanskelig om russisk prestisje, og da står vi i en vanskelig situasjon. Derfor er jeg fornøyd med den måte hvorpå den norske presse mottok telegrammet fra Amerika om utenriksminister Byrnes' uttalelser ved en pressekonferanse hvor han kom inn på dette spørsmål og gjenga det faktiske forhold på en uriktig måte.

Jeg var noe engstelig for at spørsmålet om Svalbard og Bjørnøya igjen skulle bli aktuelt da den amerikanske regjering krevet baser på Island. Den norske regjering er blitt holdt helt å jour med de amerikanske krav. De er framkommet i elskverdige ordelag, men amerikanernes ønsker er tydelige nok. Den 19 okto-

ber fikk jeg ordlyden av den note som den amerikanske regjering hadde levert til den islandske regjering. I denne noten heter det:

«I en noteveksling, datert 1 juli 1941, gikk de Forente Staters Regjering, etter anmodning fra Islands Regjering, med på under full anerkjennelse av Islands suverenitet og uavhengighet å overta forsvaret av Island. Begivenhetene i den nåværende krig har klart vist at Island har en særlig betydningsfull beliggenhet når det gjelder sikkerheten for og forsvaret av den amerikanske halvkule. Det er blitt bevist at Island som følge av sin særlige strategiske beliggenhet i Nord-Atlanteren ikke lenger kan unngå at deltagerne i en moderne krig tar landet med i sine militære overlegninger. De Forente Stater, så vel som det Forente Kongerike, fant det under den nåværende krig absolutt nødvendig for sin sikkerhet at Island ikke skulle bli et bytte for nazi-Tyskland.

Idet man har i tankene de smertelige erfaringer fra denne krig, finner de Forente Staters Regjering at den har en forpliktelse overfor sitt eget folk til i god tid og ved forsiktig forutseenhet å treffe enhver forholdsregel, det være politisk eller strategisk, med det mål for øye at den vestlige halvkules sikkerhet ikke igjen skal bringes i fare.

De Forente Stater har den største interesse i Islands varige sikkerhet og i å forhindre Island fra noen gang å bli benyttet som basis for fiendtlige operasjoner mot de Forente Stater, eller mot den amerikanske halvkule. Islands Regjering og de Forente Staters Regjering har i avtalen av 1941 anerkjent at denne interesse er gjensidig.

For at denne gjensidighet i interessene skal ha den fulle virkning, har de Forente Staters Regjering foreslått for Islands Regjering at der treffes en ordning etter følgende retningslinjer:»

Og så er de amerikanske krav da satt opp i 5 punkter. Det heter her bl.a.:

«Der bør avtales en utleie på lang tid til De Forente Stater av en marinehavn i Hvalfjord lufthavn (landstasjon) i Keflavik-området og en lufthavn (sjøfly) i Reykjavik (Fossvogur)-området.»

På disse flyplasser skulle amerikanske og islandske fly og også fly fra andre nasjoner, som har avtale med Amerika og Island, kunne lande fritt og ta av uten kontroll. Videre lover Amerika at det skal gjøre det det kan for at Island skal bli tatt opp som medlem av de Forente Nasjoner.

Denne sak vakte jo nokså stor oppsikt, som rimelig kan være. Den ble livlig kommentert både i Amerika, i Storbritannia og i de nordiske land. Det så på et tidspunkt ut som om den islandske regjering, etter at saken hadde vært diskutert i Alltinget, skulle være villig til å akseptere det amerikanske tilbud. Som Stortingets medlemmer vil erindre, var det tale om temmelig store beløp som amerikanerne ville

betale i leie for de baser som de ønsket, det har vært nevnt opp til 300 millioner islandske kroner pr. år. Jeg kan imidlertid meddele at etter en melding som nettopp kom fra minister Anderssen-Rysst, har den islandske regjering den 6 november svart på amerikanske note, og den har under henvisning til de Forente Nasjoners overenskomst i San Francisco avslått det amerikanske ønskemål eller krav. Den begrunnelse som den islandske regjering har anført, gjelder – så vidt jeg forstår – § 43 i de Forente Nasjoners pakt, som bestemmer at avtaler om å gi innrømmelser som vil bli nødvendige for å opprettholde mellomfolkelig fred og sikkerhet,

«skal inngås så snart som råd er på Sikkerhetsrådets initiativ»... «De skal avsluttes mellom Sikkerhetsrådet og Medlemmene eller grupper av Medlemmer –».

Men denne bestemmelse i paktens § 43 kan ikke brukes av andre enn medlemsstater og medlemsstater imellom. Island vil, så vidt jeg forstår paktens, ikke kunne påberope seg paktens før det har tiltrådt de Forente Nasjoners avtale, som det ble enighet om i San Francisco. Heldigvis for oss førte ikke dette amerikanske krav overfor Island – iallfall hittil – til at Sovjet-Samveldet på ny tok opp diskusjonene i Moskva når det gjaldt Svalbard og Bjørnøya. Det var det jeg i lang tid var noe engstelig for, og det hadde vært rik anledning for både Molotov, Dekanosov og Mikojan – de tre som vi har med å gjøre – til i samtaler med Andvord om andre spørsmål å ta opp Svalbardsaken, hvis de hadde trodd eller ment at de nå skulle gjennomføre sine krav eller falle tilbake på det norske forslag av mars-april 1945.

Jeg går deretter over til å behandle noen spørsmål som har vært aktuelle i løpet av sommeren, og som jeg også har hatt anledning til å kunne framlegge i utenrikskomiteen ved et par, tre møter. Det gjelder de norsk-russiske fremtidige grenseavtaler. Etter at Petsjenga-området er tilbakeført til Sovjet-Samveldet, får vi felles grense med Sovjet-Samveldet, og det som har vært problemet under drøftelsene i utenrikskomiteen og under de rådslagninger som vi har hatt i Utenriksdepartementet, er dette, om de avtaler og overenskomster som vi hadde med Finland, automatisk blir gjeldende for Sovjet-Samveldet, når et område som Petsjenga-området overføres fra Finland til Sovjet-Samveldet.

De overenskomster det er spørsmål om, er følgende: Overenskomst om riksgrensen mellom Finnmark fylke og Petsamo herred av 28/4 1924. Overenskomst om internasjonal vassdragsrett i Pasvik- og Jakobselv av 14/2

1925. Overenskomst (med statutt) om fløtning i Pasvikelven av 14/2 1925. Noteveksling om trafikk og transitt ved Pasvikelven nederste del av 19/12 1925, og endelig: Avtale om nye fiskeriregler for Pasvik-elvens fiskeområde av 21/4 1938.

De norske rettslærde, tror jeg, nesten enstemmig hevder den oppfatning at avtaler som besto mellom to land, ikke automatisk medfører noen forpliktelse for et nytt land som kommer inn som grensepartner. De internasjonale rettslærde er av en annen oppfatning, og Utenriksdepartementet innhentet etter at jeg hadde hatt den første drøfting i utenrikskomiteen, juridiske uttalelser fra professor Castberg, senere av høyesterettsdommer Klæstad. Deretter ble saken utredet av departementets folk. Utenriksdepartementet sendte en byråsjef og en sekretær, nemlig byråsjef Nygaard og sekretær Colban, opp til Øst-Finnmark, hvor de i tiden 1 til 15 september 1945 ikke alene gjorde seg personlig kjent med grensetraktene og grensene, men dessuten konfererte med alle de norske sivile myndigheter der oppe. Det var jo vanskelig å få både post- og telegraforbindelsen i orden, og deres besøk der oppe ble det satt stor pris på. De har utarbeidet sin promemoria. Etter at så høyesterettsdommer Klæstad kom med sin uttalelse av 17 september, fikk vi en ny uttalelse av professor Castberg. De to rettslærde er altså ikke enige – som vanlig når man forelegger dem en tvist. – Men jeg tror jeg bør referere slutten i det siste aide-memoire som professor Frede Castberg ga, idet den gjengir også noe av historikken. Vi står nemlig ikke så ganske fritt, når vi skal gjøre det for oss mest opportune standpunkt gjeldende, nemlig at Sovjet-Samveldet er eller bør være bundet av de traktater vi hadde med Finland. Jeg siterer Castberg, idet han i sine slutningsord klarlegger saken ganske godt. Han sier:

«Jeg mener imidlertid at nettopp lærens høyst omtvistelige karakter»

– dette nemlig om det også medfører forpliktelse for det nye land eller ikke, om det automatisk virker eller ikke –

«gjør det betenkelig å bygge vårt standpunkt under forhandlingene på denne teori. Da er det etter min mening bedre å anføre billighetsbetraktninger, henvise til begge parters vilje til godt naboskap, fremholde hvor uheldig det ville være om den norske grensebefolknings stilling skulle bli dårligere når Sovjet-Samveldet er nabostat, enn den var da nabostaten var Finland.

Vil man allikevel hevde de norsk-finske grenseordningers fortsatte eksistens, må man være oppmerksom på at man derigjennom ik-

ke bare tar et standpunkt som direkte strider mot det som hevdes i lett tilgjengelig norsk folkerettslig litteratur (Gjelsvik, Hagerup-Boye, Castberg). Men man desavuerer da tillike det standpunkt som også de norske statsmakter (regjering og storting) klart og forbeholdsløst har sluttet seg til.»

Det ble ved Stort. prp. nr. 32 for 1922 stillet forslag til Stortinget om å åpne forhandlinger med Finland om forskjellige grense- og nabospørsmål. I proposisjonen uttales det bl.a.:

«Efter en i folkeretten anerkjent opfatning bortfaller ved cession av et grenseterritorium sådanne bestemmelser i de mellem den tidligere besidder og nabostaten inngåede overenskomster vedkommende territoriet, som ikke én gang for alle er opfylte, men som er gjenstand for en vedvarende opfyllelse sålenge traktaten står ved makt: såkalte regulatoriske bestemmelser. Herav følger at i forholdet mellem Norge og Finland efter Petchengas overgang til det siste land blir vel grenselinjen bestående således som den bestod mellem Norge og Russland på overdragelsesdagen, men de regulatoriske bestemmelser i grensekonvensjonen av 1826 og protokollen av 1834 er bortfalt. Man er således nu ganske uten traktatmessige bestemmelser angående forholdene ved grensene og benyttelsen av grenseelvene.»

Denne proposisjon var foredratt av statsråd Ræstad, og i konstitusjonskomiteens innstilling til Stortinget refereres proposisjonen, og den ble enstemmig godtatt. Under forhandlingene med Finland ble det norske standpunkt hevdet, og det førte altså til at vi fikk helt nye traktater med Finland.

På tross av disse betenkeligheter som departementet hadde, da man så skulle åpne diskusjonen med Sovjet-Samveldet, var det imidlertid så meget som veiet for det standpunkt som det framkom røster for i utenrikskomiteen, og som jeg var enig i, at vi ikke skulle ri juridiske kjepphester, men ta dette mer menneskelig og politisk og understreke den store betydning det hadde at nordmenn og Norge ikke ble behandlet dårligere, når vi hadde fått Sovjet-Samveldet som nabo enn de var da vi hadde hatt Finland som nabo. Overensstemmende med dette syn som jeg her nevnte, ble så instruksjon sendt til Andvord i begynnelsen av oktober med anmodning om at han skulle foreslå for det sovjet-russiske utenrikskommisariat at det allerede nå ble truffet foranstaltninger til inngåelse av en avtale om den norsk-russiske fellesgrense, og at det i avtalen skulle søkes tatt med bestemmelse om at grenseoppgangen skulle begynne f.eks. i løpet av sommeren 1946. Jeg er ikke i tvil om at vi får nøyaktig den samme grense som vi hadde med Finland – det er jeg helt overbevist om. Men derimot er jeg

sterkt i tvil, om det lykkes oss å få gjennomført helt analoge eller tilsvarende grensetraktater med Sovjet-Samveldet som vi hadde med Finland. Vi har allerede hatt en del tilfelle på grensen der oppe, og det har ført til at nordmenn som gjorde det samme nå som de har gjort gjennom mange år før, er blitt arrestert og ført til militære forlegninger. Alle er hittil kommet tilbake, men vi har fått en meget sterk advarsel for en måneds tid siden om at Sovjet-Samveldet ser på personer som kommer over grensen eller over midtålen i elven, med ganske anderledes strenge blikk enn f.eks. Finland, og at det vil medføre farlige konsekvenser, hvis ikke nå de norske myndigheter sørger for at nordmenn og grenseboere holder seg på den norske side av grensen. For øvrig ble Andvord i det samme instruksjonstelegram gjort oppmerksom på at han da skulle søke å framholde betydningen av at nordmenn der oppe ble behandlet på samme måte nå som den de ble behandlet på da finnene var våre naboer. Noen reaksjon på denne henvendelse har jeg foreløpig ikke sett. Jeg vet at Andvord har vært i Utenrikskommissariatet om denne sak. Jeg skal på ethvert tidspunkt, som jeg før har forklart i utenrikskomiteen, holde komiteen à jour med sakens videre forløp.

Jeg går så over til å behandle en sak til som er aktuell i forholdet Norge og Sovjet-Samveldet. I en aide-memoire av 30 juli d.å. som ble levert ambassaden i Moskva, meddelte det sovjetrussiske utenrikskommissariat at Sovjet-Samveldet har til hensikt å begynne øyeblikkelig utbygging av en kraftstasjon på 36.000 kW. i distriktet Koltakøngäs (Boris Gleb) ved Pasvikelven for å sikre seg elektrisk kraft til Petchenga Nickel. Den embetsmann som overleverte noten fra Utenrikskommissariatets side, kunne ikke gi nærmere opplysninger om den russiske plan, og Utenriksdepartementet har heller ikke senere fått nærmere rede på hvorledes russerne tenker å gjennomføre utbyggingen.

Det er mulig at russerne, iallfall til dels, kommer til å basere seg på de planer for utbygging av Skoltefossen som under krigen ble utarbeidet av et svensk selskap, «Vattenbyggnadsbyrå», på grunnlag av de drøftelser som fant sted mellom finske myndigheter og norske myndigheter fra det okkuperte Norge. Etter denne plan skulle det bygges et kraftverk på østsiden av elven, det daværende finske område. Det skulle lages en dam like ovenfor Skoltefossen med det vestre feste på finsk grunn i Boris Gleb-området, men like opp til søndre grense av dette område. Begge damfester kom da til å ligge på finsk grunn. Det som er russernes plan, er at damfestet nå

skal ligge på russisk grunn; altså tidligere finsk grunn. Det er denne lille rektangelen ved Boris Gleb som er 2 km lang og 1 km dyp, på vestsiden av Pasvikelven. Det er klart at denne russiske plan om å bygge dette elektrisitetsverk ville by på mange praktiske vanskeligheter. For det første måtte vi fra norsk side ha for øye at det ble spørsmål om erstatning for skade på norske områder, og for den eventuelle skade forelå det beregninger i de planer som lå til grunn for drøftelsene mellom norske og finske myndigheter i 1943 og 1944 om utbygging av et kraftverk der oppe. Jeg skal ikke gå inn på detaljene, det dreide seg ikke om så store beløp som de sakkyndige var kommet til. Men det ville gå ut over atskilleg dyrkbar jord og skog og beitemark, som på den måten ville bli satt under vann. Dernest måtte man fra norsk side være klar over at man måtte finne fram til en avtale om tømmerrende, fisketrapp og vannledning. Vi har hele tømmerfløtningen og laksefisket i Pasvikelven, og det kreves vann til Kirkenes og annen bebyggelse der oppe, som må komme fra Pasvikelvens øvre del, idet man frykter for forurensning når elektrisitetsverket kommer. Videre reiste spørsmålet seg om kraftlevering til Norge. Det har i lang tid vært sterkt ønskemål om elektrisk kraft til Kirkenes både til sivilt behov og for A/S Sydvaranger, og i de planer som var blitt drøftet med det svenske selskap og mellom finner og nordmenn under okkupasjonen, var det forutsatt at omtrent en tredjedel av den kraft som fossen eventuelt kunne utbringe, skulle gå til norske formål. Videre var det spørsmål om ved eventuelle forhandlinger, hvis russerne presset på, å sikre oss bestemmelser i avtalen hvorved Norge fikk adgang til å bygge ut eventuelle kraftanlegg lenger syd, altså høyere oppe i Pasvikelven, slik at hvis det passet oss, hvis det var berettigede behov fra norsk side som måtte varetas, skulle vi kunne bygge ut et kraftverk lenger syd på samme betingelser som dem vi måtte gi Sovjet-Samveldet.

Saken har vært behandlet av en rekke departementer. Vi kom inn på områder som Landbruksdepartementet skal vareta, Arbeidsdepartementet gjennom styret for Elektrisitets- og Vassdragsvesenet, Handelsdepartementet, Forsvarsdepartementet osv., og dessuten hadde vi i Gerhardsens første regjering en meget sakkyndig mann nordfra, nemlig fylkesmann Gabrielsen. Etter at Utenriksdepartementet hadde utarbeidet det første utkast til instruks til Andvord om saken, ble det holdt et møte mellom representanter fra de departementene og institusjonene jeg her har nevnt. Jeg må medgi at jeg fra begynnelsen av hadde tenkt meg å gi et forslag til svar som

var meget mer imøtekommende enn det det endelige utkast vil vise. Jeg trodde nemlig at de norske interesser av å få kraft var så sterke at vi skulle se å slå til og si at vi var meget villig innstilt til disse russiske byggeplaner. Det ble imidlertid fra de militære myndigheter gjort oppmerksom på at det kunne være visse sterke faremomenter i at en nabostat bygde store kraftverker like inn på grensen og like i nærheten av så sårbare norske interesser som Kirkenes og Sydvaranger. På grunnlag av de betenkeligheter som framkom fra de militære ble det sendt følgende instruks til Andvord:

«Utbygging Skoltefossen vil by på flere betenkeligheter fra norsk synspunkt sett, og hvis de russiske planer blir virkeliggjort, må vi søke å vareta norske interesser så langt det er gjørlig. Ambassaden kan i tilfelle svare utenrikskommisariatet at den norske regjering, når den har fått nærmere meddelelse om enkelthetene i den russiske byggeplan, er villig til å forhandle om en gjensidig tilfredsstillende forening av de spørsmål som oppstår i den forbindelse, nemlig:

1. Erstatning for skade på norske områder, innbefattet fisket, som følge av Pasvikelvens oppdemning. En for høy oppdemning vil få meget skadelige virkninger for både jord og skog på norsk side. Denne jord er ryddet og dyrket med store oppofrelser og under vanskelige forhold og bør skånes mest mulig. Oppdemningshøyden for Skoltefossen bør derfor begrenses til kote 19. Reglementet for vannslippingen må gi absolutt sikkerhet for at det ikke løpes risiko for vannstigning utover avtalt oppdemningshøyde.
2. Avtale om tømmerrenne, fisketrapp og vannledning. Det skulle teknisk sett ikke være noe i veien for å lage slike innretninger. Vannledningen tilsikter å føre drikkevann hentet ovenfor dammen til Elvenes og Kirkenes på grunn av kraftverkets påregnelige forurensning av elvevannet nedenfor.
3. Avtale om strømlevering til Norge fiksert til et bestemt antall kilowatt pr. år til fast avtalt pris og motsvarende Norges andel i den anvendte vannkraft. Andelen antas å ville bli ca. 1/3, men nøyaktige beregninger må foretas av eksperter på grunnlag av utbyggingsplanene. Kraft trenges både til den alminnelige elektrisitetsforsyning i distriktene på norsk side av grensen og til industrielt bruk ved A/S Sydvaranger.
4. Avtale om rett for Norge til å bygge kraftverk lengere syd i Pasvikelven – om nødvendig med det ene damfeste på russisk grunn – mot tilsvarende innrømmelser overfor russerne som de innrømmelser vi måtte få ved Skoltefossens utbygging. Dette kan bli helt nødvendig for framtidens kraftbehov i distriktet.»

Så gjør vi endelig oppmerksom på de militære betenkeligheter, som vi oversendte Andvord med kurer. Siden den tid har jeg ikke hørt noe fra Moskva. Andvord svarte i et tele-

gram, at han var helt ut enig i departementets synsmåter, og sa at han ikke ville reise saken før den ble reist fra russisk side. Han ba oss imidlertid med streng oppmerksomhet å følge sakens praktiske utvikling på åstedet, og hvis det begynte å komme noen murer eller noen utstakning i marken, så var det klart at vi da selv måtte ta saken opp; for det kan jo tenkes at russerne vil løse den på sin egen måte. Det har vi da underrettet de militære myndigheter om og også politiet og grensevaktene, at de må ha øynene henvendt på dette område for å varsle om praktiske foranstaltninger til gjennomføring av Skoltefossens utbygging skulle bli satt i verk. Hermed er jeg ferdig med de aktuelle spørsmål, mere politiske spørsmål, i forholdet mellom Sovjet-Samveldet og Norge.

Jeg hadde tenkt å nevne et par tre andre saker, som jeg hittil ikke har berørt, nemlig bl.a. den forberedende erstatningskonferanse i Paris 9 november 1945. Jeg er oppmerksom på at stortingsrepresentanten hr. Sundby senere vil gi et resyme av vårt erstatningskrav, men jeg vil gjøre oppmerksom på at der så vidt jeg forstår, i denne sak er nedlagt et interessert arbeide fra alle de institusjoner som skulle anses sakkyndige, når det gjelder å beregne Norges krav på skadeerstatning. Vårt krav går opp i 21,291 milliarder kroner etter dagens kroneverdi eller 15,295 milliarder kroner etter kroneverdien i 1938. Det har vært en del misforståelser, som jeg tror det er riktig å kalle det, i pressen; man tror at det fra norsk side ikke er gjort det som gjøres kan for at vi skal kunne få dekket våre krav på erstatning. Jeg tror jeg har mine ord i behold når jeg sier at Norge står som et av de gunstigste land, særlig fordi jeg tror og håper at vi skal få alle de såkalte tyske tilgodehavender i Norge som vårt første avdrag på krigsskadeserstatning, og da verdien av de anlegg som de satte i gang og andre ting som de eide, beløper seg til store beløp sammenlignet med det man kan utbringe maskiner og redskaper i, som bringes fra Tyskland til andre land, så tror jeg jeg har rett, når jeg sier at vi kommer bedre ut av det enn andre, bortsett fra de tre-fire store stater som i dag faktisk gjør hva de vil i sine forskjellige områder. Sovjet-Samveldet, Storbritannia, U.S.A. og Frankrike har hver sitt område i Tyskland alene og har kunnet behandle bedrifter og fabrikker, verksteder og eiendommer uten kontroll eller tilsyn fra noen, og har under hittil forskjellige påskudd ikke gitt noe annet land adgang til å delta i selve det arbeide som er forbundet med å fordele verdiene som krigsskadeserstatning. Nå har vi hatt folk der nede som har kunnet gjøre iakttagelser på samme måte som de andre land. Der

har vært norske liaison-offiserer med de allierte styrker, som har gitt rapporter, som selvsagt må være hemmelige, og vi har hatt yngre offiserer, ingeniørutdannet, som har reist rundt omkring i Tyskland i de forskjellige soner og har kunnet gi rapporter, men først nå har vi fått svar på at den norske militærmissjon kan bli mottatt. For en måneds tid siden ble det sagt at vi kunne sende 3-4 grupper til de 3-4 forskjellige soner. Nå plutselig blir vi meddelt at de kan ikke mottas i sonene, men nå kan de mottas i Berlin, som det var ganske håpløst å få tillatelse til å komme til tidligere. Delegasjonen til Tyskland er sammensatt, tror jeg, med de beste menn vi kan sende, med general Steffens som sjef; og ingeniører og sakkyndige blir ved Forsvarsdepartementets hjelp ikledt uniformer, slik at de kan opptre i Tyskland med den nødvendige rang og verdighet.

I dag befinner altså den norske erstatningsdelegasjon seg i Paris. Den består av ekspedisjonssjef Helgeby, professor Keilhau, professor Petersen, direktør Poulsson og avdelingsjef Kaare Petersen med noen sekretærer og maskinskriversker. I Paris skal nå de forskjellige lands erstatningskrav koordineres. Jeg tror for mitt vedkommende at de norske krav er vel begrunnet og er lette å forsvare, både i seg selv og når man sammenligner dem med andre lands erstatningskrav. Der melder seg mange praktiske spørsmål. Jeg kan nevne ett av dem fordi det formodentlig er representanter til stede i Stortinget som har interesse av spørsmålet.

Det fantes 3 hvalkokerier i Tyskland. Der var enighet mellom Norge og Storbritannia om at disse 3 tyske hvalkokerier ikke skulle fordeles mellom landene uten at det var blitt diskutert mellom norske og britiske representanter. Jeg må dessverre beklage at Storbritannia ikke holdt seg til dette, for plutselig så vi at det ene skip ble tatt fra tysk havn og ført under engelsk flagg og reparert i engelsk havn, og er nå ute på fangst for britiske institusjoner. Jeg tillot meg overfor Bevin under mitt besøk å karakterisere fremgangsmåten som meget unfair. Jeg brukte et så sterkt uttrykk som jeg kunne, og sa at nå måtte iallfall Norge få ett av de to kokerier som var tilbake. Vi har mistet 8 av 13, britene har mistet 10 av 12. Britenes tap er altså større enn vårt. Men etter en samtale jeg hadde med ansvarlige representanter for hvalfangstnæringen kunne jeg si at de norske hvalfangere og hvalfangstinteressenter ville være tilfreds hvis Norge får ett av de gjenværende to moderne kokerier. Jeg har nettopp i disse dager fått den alarmende beskjed at britene visstnok er enig med oss, men nå melder Sovjet-Samveldet seg til

ett av de to, og Amerika ønsker det tredje. Dermed ville man altså oppleve, hvis det skulle gjennomføres, at Norge som den største hvalfangstnasjon ikke får noen av de hvalkokerier som ble funnet i tyske havner. Vi har selvsagt instruert Helgeby, delegasjonens formann i Paris, om å være oppmerksom på denne sak. Dessuten er det vår akt å ta saken opp i form av et aide-memoire eller under en samtale, og si at vi har hørt rykter om dette og går selvsagt ut fra at disse rykter er fullstendig gale, og be om at Norge nå får et av de gjenværende 2 hvalkokerier.

Jeg tror ikke det er nødvendig å gå noe mer i detalj med hensyn til de norske krav på erstatning. Jeg vet også at statsråd Evensen skal gi en framstilling om den praktiske gjennomføring av den avtale som vi fikk i sommer med de allierte om skip som er funnet i norske havner under gjenerobringen av Norge.

La meg da til slutt bare gi en kortfattet handelspolitisk oversikt. Jeg har nemlig følelsen av at utålmodigheten til å komme i aktivt samarbeide når det gjelder handelen er meget stor, og jeg må si at jeg deler den fullt ut. Regjeringen vil gjøre alt hva den kan for å få vår eksport i gang, men jeg håper at ansvarlige politikere og ansvarlige pressemenn forstår at det er ikke mulig innenfor et så kort tidsrom, som er gått siden regjeringen kom tilbake, å gjenopprette normal handelsforbindelse med alle verdens land. Vi er ikke Sverige, som startet 3 år før krigen var slutt med å åpne sine handelsforbindelser verden rundt, og som kunne planlegge nye linjer for sin skipsfart, som kunne bearbeide markeder, treffe underhåndsavtaler, sende handelsdelegasjoner og alle slags representanter til Nord- og Syd-Amerika og til Afrika og til alle land verden over. Det er så uriktig, synes jeg, like overfor menn som arbeider med vår eksport og våre avtaler, å bebreide dem hvis de ikke er så raske som svenskene. Forholdet er at svenskene hadde nesten alt dette ferdig før Norge var fritt igjen. Men saklig kritikk og gode råd og anvisning på dyktige forhandlere og menn som kan hjelpe oss, det tar jeg med glede imot.

Stillingen er altså den at vi har handelsavtale av juli med Sverige, som er kjent fra pressen, og også oppgjørsmåtene for denne handel er kjent. I forhold til Danmark er også saken i orden. Og det sendes noen varer, og det kommer atskillig mer varer fra Sverige og Danmark til Norge enn det vi kan sende. Det har vært kritikk over at betalingsavtalen med Storbritannia ikke allerede har vært i kraft og undertegnet forlengst. Jeg er enig i å beklage at det har tatt så lang tid. Norge har nemlig tapt atskillige titusener av pund pr. uke ved at

vår betalingsevne ikke kunne komme i stand før, men der sto vi overfor forhold og kjensgjerninger som var sterkere enn regjeringens ønske og vilje til å kunne få den undertegnet. Da jeg kom tilbake fra London i begynnelsen av september, ga jeg beskjed om at betalingsavtalen nå fra Utenriksdepartementet side formelt var i orden, og jeg anbefalte en hurtig underskrivning av avtalen. Da så regjeringen måtte fastsette pundkursen før avtalen ble undertegnet, måtte også det nødvendigvis ta noen tid. Det var et så viktig spørsmål for hele vår økonomiske stilling at Regjeringen med sakkyndige ved sin side måtte se alle sakens sider før man som ansvarsbevisste menn kunne ta noen avgjørelse. Men for mer enn 3 uker siden var avtalen ferdig til underskrift i London, og vi ventet den undertegnet hver dag, men da begynte plutselig britene, i strid med alt som før var sagt, å lukte litt på kursen, om 20 var riktig, og så gikk 2-3 uker i London hvor Treasury og Foreign Office hadde sine drøftelser. Alle vil fra pressen vite hvilke vanskeligheter den danske regjering sto overfor da den skulle avslutte sine handels- og betalingsavtaler. Nå er det imidlertid meddelt oss at betalingsavtalen skal undertegnes, og den ville ha vært undertegnet i går eller i dag, hvis vi så ikke hadde hatt regjeringsskifte og fått ny finansminister, og som de formalister britene i mange tilfelle er, forlanger de nå den nye finansminister Brofoss' underskrift på den note som skal utveksles med Daltons underskrift. Og så har flyværet vært slik at vi ikke har fått fly over med det dokument som var ferdig lørdag, men en venter at flyforbindelsen skal bli i orden i dag, så betalingsavtalen blir undertegnet i løpet av denne uke.

Men betalingsavtalen er ikke god. Når den blir offentliggjort, vil man se at vi ikke har fått det som vi mente var riktig. Vi er bundet til pund, og kan ikke for pund få utlevert dollars, svenske kroner, sveitserfrancs m.v. Vi er nødt til å bruke våre pundtilgodehavender innenfor sterlingområdet. Men sammenligner man vår avtale med det som andre nasjoner har fått, Sveits, Holland, Belgia, Frankrike, så er den ikke dårlig; tvert imot, den er parallell, men på enkelte punkter hvor det kan være av betydning, for eksempel for norsk skipsfart, har vi fått noen forbedring i forhold til det de andre lands betalingsavtaler inneholder. Men vi kom ikke lenger enn vi gjorde, og alle sakkyndige anbefalte oss da til slutt å godta og undertegne betalingsavtalen slik som den var foreslått av britene.

Med Belgia ble undertegnet en betalingsavtale den 23 oktober. Noen vareutveksling har funnet sted, men vareutvekslingsavtalen er fremdeles under behandling i vårt forsyningsdepartement.

Med Holland har vært ført forhandlinger, først med en representant for den hollandske nasjonalbank og deretter med en handelsdelegasjon. En betalingsavtale ble undertegnet i Oslo 6 november, og med hensyn til varebyttet er det 24 oktober blitt underskrevet en midlertidig protokoll med tilhørende varelister for en 12 måneders-periode. Det er da meningen at det i løpet av 3 måneders tid skal opptas nye drøftelser om en endelig varebytteavtale gjeldende til slutten av 1947.

Med Tsjekkoslovakia har det vært ført forhandlinger i Oslo om en betalingsavtale med en representant for Tsjekkoslovakias nasjonalbank. Prinsipiell enighet om avtalens bestemmelser er oppnådd, men den kan ikke underskrives før man får nærmere oversikt over varebyttets omfang. En mindre norsk delegasjon reiser til Prag den 12 november for å få nærmere rede på Tsjekkoslovakias leveringsmuligheter. En tsjekkoslavisk representant har vært i Oslo og inngått preliminær kontrakt om kjøp av 62 000 tønner sild, saltsild og fetsild, 50 000 kasser kippers i sortblikk og 3 000 tonn medisintan. De sakkyndige som jeg har talt med, tror at vi kan få solgt alt det vi har av saltfisk, tørrfisk og klippfisk, i løpet av vinteren uten særlig verdiforringelse på grunn av lagringen.

For Polens vedkommende kan jeg opplyse at det ble inngått en avtale den 29 august med tilleggsprotokoll av 3 oktober. Ifølge den skal Polen levere over 600 000 tonn kull, derav 150 000 før utgangen av dette år, og vi skal selge til dem 100 000 tønner sild og noe medisintan. En større polsk delegasjon med den polske visehandelsminister i spissen har vært i Oslo for å treffe avtale om leveransetekniske og betalingstekniske spørsmål. Det er norske skip i polske havner, som er ferdige til å ta inn kull. Noen laster er kommet, og vi har håp om å kunne få flere. Den polske visehandelsminister forsikret meg personlig om at legasjonen skulle sørge for å oppfylle sin del av avtalen. Jeg er litt i tvil om det på grunn av den tilstand som det polske jernbanevesen og de polske havner befinner seg i.

For Sveits' vedkommende er utarbeidet et utkast til betalingsavtale og til lister over varebytte for en 1 års-periode. Disse er sendt til Bern og behandles av de sveitsiske myndigheter, og det antas at forhandlinger kan påbegynnes i Oslo eller i Bern i nær framtid. Sveits er, så vidt jeg forsto, den sveitsiske representanten i Oslo, svært interessert i å få i stand en varebytteavtale og eventuelt villig til å gi oss kreditt.

Med Finland ble det sluttet en betalingsavtale og en varebytteavtale pr. 1/11, det vil si den ble parafert, de høytideligere underskrif-

ter gjenstår, men de er satt i verk allerede fra 1/11.

Med Frankrike har det foregått en del varebytte på dollarbasis. Nå reiser den 13 november en delegasjon sammensatt av representanter for departementene, Norges Bank og forskjellige næringsinstitusjoner, i håp om å kunne nå fram til en foreløpig handelsavtale i løpet av november måned.

Varebyttet med Spania har foregått på grunnlag av private kompensasjonsforretninger. Vi har fra Spania fått i løpet av sommermånedene løk, salt, kork og atskillige viktige ting for det daglige liv. Vi har kunnet sende til dem cellulose og papir, klippfisk og noe kunstgjødsel. Det forhandles nå om en ny kompensasjonsforretning på 10 millioner kroner. Ifølge den skulle vi kunne få sinkmalm, slik at Odda Smelteverk skulle kunne settes i gang igjen, og dessuten viktige forsyningsartikler som vi trenger, salt f.eks. til fiskeriene, oljer til våre hermetikfabrikker.

Det har jo vært noen uro om dette spørsmål, idet mange mener det er uriktig å handle med Spania fordi Franco sitter der som sjef. Jeg er klar over at det er et av de siste diktaturstyrte land i Europa, og alle vi nordmenn som har gjennomlevd krigen og okkupasjonen, er selvsagt uenige i det styresett som består i Spania. Men derfra å slutte eller gå til den handling at vi ikke skulle kjøpe noen ting fra Spania, ikke selge noen ting til Spania, det er et skritt som jeg har vegret meg for å ta. For bare å ta en artikkel som vi før krigen sendte til Spania, kvoten var visstnok, om jeg ikke husker feil, 13 000 tonn klippfisk årlig. Det dreier seg om en verdi av mellom 25 og 30 millioner kroner. Det er ganske klart at hvis vi ikke skal kunne få solgt slike varer, skaffe oss valuta, så vil vår økonomiske framtid bli meget bekymringsfull. Vi har i dag ikke noen diplomatisk representant i Spania og ingen fra Spania hos oss, men jeg kan meddele at den svenske regjering nylig utnevnte en minister i Spania og har for tiden en handelsdelegasjon i Madrid, den danske regjering har utnevnt en minister og har fornyet sin handelsavtale av 1941. Videre har Frankrike, Italia, Holland, Belgia og Sveits enten inngått handelsavtaler eller har disse nesten ferdige til underskrift. Spania er derfor et problem som opptar meget av min tid, og jeg håper vi skal kunne komme fram til løsning av spørsmålet i løpet av ganske kort tid. Det forekommer meg å være meget kostbart for vårt land, når vi tenker på alle økonomiske vanskeligheter vi står overfor, å føre utenrikspolitikk på basis av spansk innenrikspolitikk. Men jeg får dusintall av protestskrivelser hver dag, fordi vi får løk og kork og salt fra Spania. Hvilken

vekt man skal tillegge dem, er noe jeg tenker på om dagen.

I Sovjet-Samveldet har det vært drøftelser mellom Andvord og Mikojan, den allmektige russiske økonom, om opptagelse av handelsforhandlinger, og dessuten spørsmålet om norske skips bortbefraktning til russiske myndigheter. Mikojan hadde vært meget interessert, særlig i de norske skip, og nå undersøkes det da hva russerne eventuelt kan kjøpe og selge, og det samme gjøres på norsk side. Under krigen kjøpte vi 50 000 tonn tomasfosfat av Russland, og transporten av dette parti til Norge går normalt og overensstemmende med de regler som er fastsatt i kontrakten, det er kommet noe over 20 000 tonn allerede.

Det som er spørsmålet når det gjelder handelen med Sovjet, er det gamle, det som var til stede før krigen: russerne vil selge, vil gjerne ha dollar, vil gjerne ha pund, med de er svært lite villige til å kjøpe. Problemet er nøyaktig slik som det var før krigen. Det har vært representanter for den private industri i Russland, som er blitt vel mottatt og har diskutert forskjellige leveranser bl.a. av lin og hamp og andre ting som trenges. De får pen behandling, men hittil har altså hverken de offisielle forhandlinger eller private forhandlinger ført til noe resultat. Den russiske ambassade er blitt styrket med en handelsattasjé, og jeg anbefaler alle som har noen interesse av kjøp og salg på Russland, å henvende seg til den russiske ambassade for å få de opplysninger som kan gis der.

I den aller siste tid har de britiske offiserer som arbeider med de sivile forsyninger i Tyskland, vist sterk interesse for å kjøpe sild, saltsild, til den tyske sivilbefolkning, og i den anledning reiste en liten delegasjon til Hamburg den 5 november for å drøfte spørsmålet med de britiske militærmyndigheter. Engelskmennene har antydnet betaling i pund, mens de samtidig krever betaling i dollar for inntil 80% av verdien for varer som vi skulle få tilbake fra Tyskland. I den instruks som er blitt fastsatt for den delegasjon som nå forhandler om saltsild til Tyskland, er det sagt at enten må vi ha dollar og betale med dollar, eller så må vi ha samme valuta for det som vi får som for det vi eventuelt kan sende dit ned.

Som Stortingets medlemmer vil forstå, arbeider utenrikskomiteen nær sagt i alle Europas land i dag med forhandlinger for å prøve å få vår eksport opp. I Nord-Amerika og Sør-Amerika foregår kjøp og salg på dollarbasis, og det er derfor ikke den nødvendighet for i øyeblikket å oppta forhandlinger om handelsavtaler. Det hele blir først og fremst et valuta-problem og en avveining av norske behov, be-

tydningen for oss av å få varene, og våre valutabeholdninger.

Får jeg da til slutt på grunnlag av det jeg har sagt, meddele Stortinget at jeg finner det uomgjengelig nødvendig at det innen utgangen av november eller begynnelsen av desember blir fattet beslutning om at San Francisco-charteret blir ratifisert. Alt annet setter viktige norske interesser i fare. Jeg har av pressen sett at det er noen som påstår at nå utsettes jo generalforsamlingen fra desember til januar, den kan tenkes utsatt til februar, så Stortinget får god tid på seg. Norges nasjonal-forsamling må sørge for at San Francisco-charteret blir ratifisert innen utgangen av november eller i begynnelsen av desember, idet hele vår internasjonale stilling i dag er meget svevende, og vi befinner oss, for å bruke det bilde, mer eller mindre i luften. Den forberedende kommisjon til den nye verdensorganisasjon er i arbeid i London. Vi er i kontakt med den. Den har innkalt til et møte den 23 november. Vi har oppnevnt en delegasjon. De norske representanter møter fordi vi var med i San Francisco, og fordi Norge har vært aktivt med ved istandbringelsen av San Francisco-charteret, og den møter i tillit til et løfte som jeg har avgitt til Amerikas Forente stater og Sovjet-Unionen og Storbritannia om at Norge skal ha ratifisert San Francisco-charteret innen utgangen av november eller begynnelsen av desember. Og i sammenheng med det står forhandlingene i Paris, forhandlingene med de forskjellige allierte nasjoner, i den stilling at hvis vi ikke nå følger de 29 nasjoner som allerede har ratifisert, vil de begynne å spekulere på om Norges stilling til verdensorganisasjonen i 1945 skal bli den samme som den var til Nasjonens Forbund i sin tid. Der- nest må jeg som utenriksminister også meddele at det er min oppgave innen 31 desember å ha meddelt amerikanerne om vi tiltrer Bretton Woods-planen eller ikke – et ja eller nei. Det er blitt sagt meg at en senere godtagelse enn 31 desember vil bli betraktet som en nullitet.

Enn videre er det min mening som sjef for Utenriksdepartementet at Norge innen utgangen av dette år må ta standpunkt til det varekreditt-tilbud på 40 millioner dollar som foreligger fra U.S.A. Man får enten si ja eller nei, men jeg synes det vil være uansvarlig hvis en regjering tok standpunkt til disse tre saker som jeg har nevnt, uten at man var sikker på at det skjedde i trygg forvisning om at hele det norske folk sto bak disse avgjørelser, og at Regjeringen når den undertegnet, representerte nasjonen i sin helhet. Det får bli en senere debatts sak å avgjøre den praktiske fremgangsmåte, men jeg finner å ville gjøre

oppmerksom på dette når jeg nå har sjansen til å tale til Stortingets medlemmer.

Endelig er det ganske utilfredsstillende å sitte som utenriksminister og slutte avtaler, betalingsavtaler, handelsavtaler, som binder oss i kortere eller lengere tid og kanskje legger grunnlaget for vår handel for år framover, for hele vår økonomiske virksomhet og eksistens. Jeg er glad for den tillit som er vist, men det er i aller høyeste grad personlig utilfredsstillende å sitte og treffe avgjørelser i disse saker uten at man er helt sikker på at dette er det norske folk enig i, og at de synsmåter som ligger til grunn og de retningslinjer som er trukket opp for disse forhandlinger, er riktige. Jeg vil derfor meddele at jeg har satt i gang et arbeid med en stortingsmelding (A), hvor jeg vil framlegge alle de betalingsavtaler, kompensasjonsavtaler og handelsavtaler som er undertegnet fra Regjeringen trådte i funksjon til nå. Der- nest (B) en annen stortingsmelding som inneholder alle de politiske avtaler som er inngått etter tilbakekomsten til Norge, og endelig (C) de hemmelige avtaler som er inngått, de som var inngått i Storbritannia. Jeg mener at jeg har krav på som utenriksminister å få vite om det arbeid som er utført, og særlig om de retningslinjer som har vært fulgt, har folkets støtte, og at det deles av alle dem som har interesser i de livsviktige saker som jeg som utenriksminister og Regjeringen som regjering har måttet ta standpunkt til.

Presidenten: Idet presidenten takker utenriksministeren for hans redegjørelse, vil han ha uttalt at han skulle anse det ønskelig, hvis det er representanter som har spørsmål de akter å stille utenriksministeren, eller bemerkninger i anledning av hans redegjørelse, at de venter med dem til de har hørt de bemerkninger som statsråd Evensen etter anmodning av utenrikskomiteen vil komme med, og jeg gir ordet til handelsministeren.

Statsråd Evensen: Jeg skal kort få redegjøre for de foreløpige praktiske resultater for Norges vedkommende av den avtale som er inngått mellom Norge og Storbritannia, memorandum om bruken og disponeringen av skip tilhørende De Forente Nasjoner, som blir erobret eller funnet av disses vepnede styrker under operasjoner for Europas frigjøring. Avtalen blir også ofte kalt Liberated Ships Memorandum. Ifølge den måte avtalen er betegnet på, omfatter overenskomsten skip som ble erobret eller funnet under operasjoner for Europas frigjøring, og det ble til å begynne med fra engelsk side hevdet at dette kun betyr skip som faller i de alliertes hender i forbindelse med krigsoperasjoner, men ikke de

skip som overgis ifølge våpenstillstandsbetingelsene. Imidlertid utviklet det seg slik at overtagelsen av handelsskip i nord-europeiske havner foregikk i forbindelse med krigsoperasjoner, og det har fra engelsk side ikke vært gjort forsøk på å hevde at noen av disse skip må anses for å være overgitt ifølge våpenstillstandsbetingelsene og altså ikke kan anses som erobret eller funnet under operasjoner. Det foreligger bare overenskomst med England, og det ble under forhandlingene fra den britiske minister for War Transport opplyst at de hele tiden holdt det tilsvarende departement i Amerika, War Shipping Administration, underrettet om avtalen. Men vi har altså ingen overenskomst med U.S.A. å bygge på.

I den sonen som amerikanerne har besatt i Tyskland, er hittil funnet ett norsk skip – det er på ca. 9 000 tonn – og den amerikanske marine har nektet å utlevere dette skip. Det pågår forhandlinger i Washington om undertegningen av en avtale tilsvarende den norsk-engelske, og det er formentlig grunn til å tro at det vil gå i orden, og at de vanskeligheter som man har stått overfor vedrørende dette ene norske skip, vil bli overvunnet. Ifølge definisjonen gjelder avtalen alle arter handelsskip, sjøgående skip, kystfartøyer og fartøyer på de indre vannveier. Strengt tatt skulle det antagelig være grunn til å hevde at denne definisjon ikke tar med fiskefartøyer, men så vidt vi har kunnet konstatere, har det ikke vært lagt hindringer i veien for gjenervervelse av fiskefartøyer som fienden har bemektiget seg. Disse er levert tilbake til eierne, såfremt de ikke midlertidig er tatt i bruk av myndighetene. Ifølge avtalen er det den norske stat som er berettiget til å få skipene utlevert. Staten må garantere at den overtar ansvaret for alle forpliktelser som hviler på skipene, samt at den vil holde andre forente nasjoners regjeringer skadesløse for så vidt angår krav som måtte bli rettet mot disse regjeringer for at de leverte skipene til Norge.

En rekke skip var under bygging i Danmark og Norge, da de ble tatt av tyskerne, og en del av kjøpesummen er senere betalt fra Tysklands side. Da det er uklart hvorvidt rederne kan få båtene tilbake uten å måtte betale en del for det, er skipene overtatt av skipsfartsdirektoratet, men det har igjen overgitt dem til de egentlige rederier til disponering, i påvente av at forholdet kan bringes i endelig orden. Rederne har undertegnet en erklæring om at de disponerer båtene på vegne av staten. I de tilfelle hvor en har kunnet konstatere at det ikke skyldes noe på en båt, er den definitivt overlevert til den opprinnelige reder, men dette gjelder bare mindre båter. Når det

gjelder større skip, har avtalen fått vesentlig betydning for de norske nybygginger i Danmark som ble tatt av tyskerne mens de var under bygging der. Vi har fått 7 meget verdifulle skip som er bygget ferdig i Danmark under krigen, og det dreier seg om mellom 55 000 og 60 000 tonn og representerer samtlige skip som var i behold av de som var under bygging i Danmark for norsk regning. Det er en av disse nybygginger som er forlist, men det er 7 som er overført til Norge. Også en del nybygg i Norge er blitt utlevert i henhold til avtalen. Det dreier seg vesentlig om mindre skip som en ikke har full oversikt over. Jeg kan nevne at det skip som amerikanerne har lagt beslag på i Tyskland, er bygget i Norge under krigen og rekvisisjonert av tyskerne mens det var under bygging. Vi har også i henhold til Liberated Ships Memorandum fått tilbake bl.a. 2 skip som sorterte under Nortraship, og som var falt i tyskernes hender under krigen. Det gjelder hvalkokeriet «Pelagos», forsikret for 327 000 pund, og tankskipet «Regina», forsikret for 275 000 pund. Der vil forsikringssumme bli betalt tilbake minus reparasjonsutgiftene.

Med hensyn til skip under bygging for tysk regning i Norge har man kunnet støtte seg til memorandum av 24 september i år angående alliert krigsbytte. I henhold til bestemmelse i denne avtalen har man fått overlatt alle skip under bygging i Norge, også skip som var under bygging etter tysk ordre. Det gjelder 9 skip i det hele, 2 på 7 000 tonn, 1 på 5 200 tonn, 4 på 600 tonn og 2 slepebåter på ca. 300 tonn. Direktoratet for fiendtlig eiendom har overtatt bygningskontraktene, og skipsfartsdirektoratet forestår den videre disponering. Det er visstnok et av disse skipene som straks er ferdig, men noen endelig ordning for den fremtidige disponering av disse skip er ennå ikke truffet. Liberated Ships Memorandum gir oss bare rett til skip som var under bygging for norsk regning i okkupert område, da de ble overtatt av tyskerne, det gir oss ingen eiendomsrett til skip som er bygget i Norge etter tysk ordre under krigen. Disse behandles nå som tyske skip, og forhandlinger om disse båtene vil bli tatt opp i samråd med Utenriksdepartementet for å nå fram til en tilfredsstillende ordning. Det gjelder 3 små tankbåter på 600 tonn og en på 1 100 tonn. Videre er det som kjent bygd mange hvalbåter eller forpostbåter i Norge etter tysk ordre under krigen. Det dreier seg om 40 à 50. Det var meget dyre båter, de koster omkring 2½ mill. kroner hver. En del av disse er antagelig i bruk for marinens regning. Det er 12 som er overført til Skipsfartsdirektoratet. De er bygd om til hvalbåter. Selve ombyggingen koster ca.

400 000 kroner, og båtene er utleid til hvalfangstselskapene for kommende sesong for Skipsfartsdirektoratets regning.

Jeg kan videre nevne at ved krigsutbruddet var to engelske båter under bygging i Norge. Her kan tilbakelevering bli aktuell. En av disse – det er en større båt på ca. 3 000 til 4 000 tonn – seiler foreløpig for et norsk rederi. Så var det en 600 tonns tankbåt bygd i Holland for norsk regning under krigen. Den var kontrahert før, men ble rekvisisjonert av tyskerne, og er nå foreløpig levert tilbake til staten. Jeg kan også nevne – det berører jo ikke Norge, men har for så vidt med oppgjøret i Norge å gjøre – de 30 skip som Finnland hadde i Norge ved frigjøringen. Disse er alle frigitt og stilt til disposisjon for Finnland.

Ifølge avtalen hadde engelskmennene rett til å bruke alle båtene de fant før tilbakeleveringen. Denne retten er anvendt i meget liten utstrekning. En del er brukt i kortere eller lengere tid, f.eks. «Brabant», «Bretagne», «Polarlys», «Kong Dag», «Bonmot», «Hektor». De er vesentlig brukt til hjemtransport av russiske krigsfanger, og en del har gått i troppettransport i sommer. De er nå levert tilbake, og en bruksgodtgjørelse må betales her fra statens side til rederne. Repatrieringen av tyskerne fra Norge har foregått bare med tyske båter. Vårt totalinntrykk har vært at engelskmennene har vært meget velvillige overfor Norge i praktiseringen av avtalen, og at den har vært fordelaktig – jeg kan kanskje si meget fordelaktig – for Norge og til gagn for den næring som her er direkte interessert.

Presidenten: Presidenten finner av formelle grunner å burde referere en skrivelse som nettopp er innløpt til Stortinget fra statsrådssekretariatet:

«Til Stortinget.

Hans Majestet Kongen har under 1 november 1945 meddelt statsminister Einar Gerhardsen, utenriksminister Trygve Lie og statsrådene Oscar Torp, Gunnar Jahn, H. Gabrielsen, Johan Cappelen, Conrad Bonnevie Svendsen, Kaare Fostervoll, Einar Frogner, Lars Evensen, E. Offenbergh, fru Hansteen, Tor Skjønberg, Johan Strand Johansen og Sven Oftedal avskjed i nåde fra sine embeter som medlemmer av Kongens råd fra 5 november 1945 kl. 12.

Samtidig og under 5 november 1945 har Hans Majestet fra sistnevnte dag kl. 12 utnevnt til statsminister Einar Gerhardsen og til statsråder Trygve Lie, Oscar Torp, Kaare Fostervoll, Lars Evensen, Sven Oftedal, Kristian Fjeld, Aslaug Aasland, Peder Holt, Nils Langhelle, O. C. Gundersen, Erik Brofoss, Reidar Carlsen og Jens Chr. Hauge.

Under 5 november 1945 har Hans Majestet bestemt at statsråd Trygve Lie overtar Utenriksdepartementet, statsråd Oscar Torp overtar Forsynings- og Gjenreisningsdepartemen-

tet, statsråd Kaare Fostervoll Kirke- og Undervisningsdepartementet, statsråd Lars Evensen Handelsdepartementet, statsråd Sven Oftedal Sosialdepartementet, statsråd Kristian Fjeld Landbruksdepartementet, Aslaug Aasland som konsultativ statsråd spesielle oppgaver i forbindelse med Sosialdepartementet, Peder Holt som konsultativ statsråd spesielle oppgaver i forbindelse med Forsynings- og Gjenreisningsdepartementet, statsråd Nils Langhelle Arbeidsdepartementet, statsråd Oscar Christian Gundersen Jus-tisdepartementet, statsråd Erik Brofoss Finansdepartementet, Reidar Carlsen som konsultativ statsråd spesielle oppgaver i forbindelse med Handelsdepartementet og statsråd Jens Chr. Hauge Forsvarsdepartementet.

Hvilket en herved har den ære å meddele.

Oslo 8 november 1945».

Presidenten foreslår at Statsrådssekretariatets skrivelse vedlegges protokollen.

Votering:

Presidentens forslag bifaltes enstemmig.

Hr. Monsen inntok presidentplassen.

Hambro: Jeg er sikker på at alle Stortingets medlemmer med den største interesse har hørt den redegjørelse som er gitt av utenriksministeren og de opplysninger som er gitt av statsråd Evensen. Jeg kan alene opplyse om at som utenriksministeren berørte har den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite hatt anledning til i en rekke konferanser å diskutere de forskjellige spørsmål med utenriksministeren, som har holdt komiteen underrettet om de forskjellige forhandlinger som har vært ført om de forskjellige problemer som foreligger. Det var også komiteens ønske og forutsetning at meddelelser, slik som nevnt av utenriksministeren, skulle bli gitt til Stortinget, og jeg er sikker på at alle Stortingets medlemmer såvel som alle medlemmer av utenrikskomiteen helt ut forstår utenriksministerens følelse av at det er nødvendig å få bemyndigelse gitt til ratifikasjon eller beslutning om ratifikasjon og godkjennelse av de forskjellige forhandlingsresultater som foreligger på det ene felt og på det annet. Utenrikskomiteen og Regjeringen vil sammen drøfte den beste og mest effektive formelle og reelle måte hvorpå dette skal gjøres.

Til selve utenriksministerens redegjørelse vil jeg bare knytte et par rent spesielle bemerkninger. Vi hørte alle om de forhandlingene som har vært ført med Russland om grensespørsmålene i Finnmark. Vi hørte referert den kongelige proposisjon av 1922, som i noen grad binder den nåværende Regjering og dermed Norges hender når det gjelder for-

handlinger. Jeg tror at det som foregikk i 1922, er en bekreftelse av det vi ofte har måttet sanne, at vi har hatt sviktende tradisjoner i utenrikspolitikken, hvilket var en historisk naturlig følge av vår utvikling, og at vi derfor undertiden har vært altfor snare med å ta bestemte standpunkter i ganske vidtrekkende spørsmål. I den forbindelse vil jeg be om et par ting. Jeg tror at det vil være riktig at det i en eller annen form skapes et permanent kontor eller en kommisjon til overvåking av alle spørsmål vedrørende Norges grenser og historiske og praktiske realiteter som dermed har forbindelse. Så vidt jeg vet, har man ennå ikke fått gjennomført – hva jeg gjentagne ganger under tidligere utenriksministre har anmodet om – å få utlevert fra Sverige samtlige de dokumenter fra det felles utenriksarkiv som angår Norges interesser, forhandlinger, traktater og grensespørsmål i årene mellom 1814 og 1905. Dernest vil jeg fornye en henvendelse som jeg har rettet, og som utenrikskomiteen i tidligere år har vært enig om å rette til Utenriksdepartementet, om å få komplettert det arbeid som i beskjedenhet har vært gjort i Utenriksdepartementet for å tilveiebringe en fullstendig historisk kartsamling med oversikt over Norges grenser etter alle de europeiske fredsslutninger langt tilbake i tiden, fordi de binder vårt land, er skjøter på den nasjonale eiendom og til dels har aktuell interesse fremdeles i dag. Og i forbindelse dermed – hva den nåværende utenriksminister er fullt oppmerksom på etter et replikkskifte vi hadde om det i utenrikskomiteen – understreker jeg ønskeligheten av å få knyttet til vårt Utenriksdepartement en konsulent ikke i moderne historie, men en konsulent som kan Norges historie, slik at de enkelte spørsmål som kommer opp, i vårt land som i andre land, blir underkastet en grundig bearbeidelse før de går til drøftelse i departementene og andre steder. Den gang vår avtale om grensen med Finland kunne sies opp etter de 98 års løpetid – den skulle nemlig sies opp med 2 års varsel i 1934 – reiste jeg spørsmålet like overfor utenriksministeren og i utenrikskomiteen om en undersøkelse av de interesser som knyttet seg til denne traktat som automatisk skulle fornyes for 100 år hvis den ikke var oppsagt med 2 års varsel. Det viste seg den gang at der ingen undersøkelse var foretatt. Arkivpakkene om den gamle grenseoppgang hadde ligget uberørt i alle disse år, og man ble enig om på grunn av de politiske forhold i Europa den gang – for å bruke det engelske ordtak – to let a sleeping dog lie, ikke å bringe opp til noen drøftelse med Russland eller Finland spørsmål som kunne tenkes å være noe kompliserte. Men jeg tror at det er nyttig

og det er nødvendig for et lite land å ha en permanent instans som følger alle de spørsmål som har interesse for vårt lands grenser og de tvistemål som kan oppstå ved landets grenser, og tillike er klar over hvorledes utviklingen av de rettslige spørsmål foregår rent internasjonalt. Vi fikk et lite inntrykk av det i dag. I 1922 ble det av daværende utenriksminister Ræstad hevdet en oppfatning av forhold ved grensereguleringer eller ved suverenitetsskifte av bestemte områder, som ikke faller sammen med den oppfatning som er blitt hevdet i en redegjørelse av høyesterettsdommer Klæstad i dag. Det er unektelig så at der finner en utvikling sted på det internasjonalt rettslige område etter hvert som årene går, og det er av viktighet at der for vår nasjonale regjering alltid er til disposisjon den nødvendige erfarne spesialkundige rådgivende instans, som kan tilrettelegge de opplysninger som utenriksetatens medarbeidere og utenriksministeren i så høy grad trenger. Jeg vil be om at utenriksministeren i den kommende tid vil ha sin oppmerksomhet henvendt på dette forhold, som kan tenkes å få en stadig større interesse for vårt land.

For øvrig vil alle som har hørt utenriksministerens utredning, ha fått et inntrykk av hvilke store vanskeligheter Utenriksdepartementet er stillet overfor og hvor beskjedent de små stater har å bevege seg mellom de store land under øyeblikkets politiske kompliserte forhold i verden.

Et enkelt spørsmål vil jeg rette til utenriksministeren i forbindelse med det han nevnte om betalingsavtalen med England. Det er et spørsmål som ikke er helt uviktig for oss. Under krigen hørte Canada ikke til sterlingområdet. Heller ikke i dag er engelske pund tvungent betalingsmiddel i Canada. Når vi skal gjøre våre innkjøp – herunder kommer også vurderingen av hvorvidt vi skal godta tilbudet om varekreditt fra De forente stater – er det av ganske stor betydning å vite om vi vil ha adgang til å kjøpe korn f.eks., eller enkelte andre nødvendighetsartikler for vårt land som visse typer kraftfor, i Canada for engelske pund, eller om vi er nødt til å skaffe kanadiske dollars. Jeg tror det vil interessere alle å få meddelelse om vår betalingsavtale med Amerika. Hva varekreditten angår, er formodentlig tingets medlemmer oppmerksomme på at det er et meget ømfintlig spørsmål og et meget omtvistelig spørsmål. Hvis vi benytter det amerikanske tilbud om en varekreditt, følger dermed en klausul, som er et resultat, ikke av den nåværende amerikanske regjeringens overveielser, men av en tidligere beslutning i kongressen. Det følger dermed den betingelse at disse varer skal skipes med ameri-

kansk tonnasje til Norge, hvilket for hele vår skipsfart føles som en overordentlig lite heldig beslutning, hvis den skulle bli godtatt. Det er dette som naturlig gjør det vanskelig for Regjeringen å ta en stilling. Etter hva utenriksministeren har meddelt i utenrikskomiteen, var der i den tidligere regjering dissens om spørsmålet. Regjeringens flertall mente at en på det daværende tidspunkt ikke kunne godta det amerikanske tilbud. Jeg går ut fra at saken i en eller annen form vil måtte bringes fram igjen, hvis Regjeringen i den ene eller den annen form ønsker en bemyndigelse til å handle her.

Hva angår Bretton Woods-avtalen, som utenriksministeren nevnte, så har utenrikskomiteen gjentatte ganger etterlyst denne avtale. Det er opplyst at under den forrige regjering ble alle dokumenter vedrørende Bretton Woods-avtalen sendt til Finansdepartementet, men Finansdepartementet, som var sterkt overbebyrdet med arbeid, maktet ikke å utarbeide hverken noen stortingsmeddelelse eller noen proposisjon om den. Og som Stortingets medlemmer formodentlig vil være oppmerksomme på, har det vært uhyre vanskelig for Regjeringen å ta noe definitivt standpunkt til denne sak så lenge England ikke har ratifisert Bretton Woods-avtalen, og vår monetære og valutamessige forbindelse med England er så intim som den er i dag. Men jeg er helt enig med utenriksministeren i at Regjeringen må ha en bemyndigelse til, i den form Regjeringen finner det naturlig når de finansielle utenrikspolitiske forhold tilsier det, å ratifisere avtalen, om den skulle ønske det.

Jeg har villet gjøre disse bemerkninger her, og kan alene si at utenrikskomiteen har satt pris på til stadighet å være i kontakt med utenriksministeren og med Regjeringen om disse spørsmål, og ha hatt adgang – som Stortingets medlemmer vil vite – til å gjøre seg bekjent både med de avtaler som er inngått, og som er offentliggjort, og med de hemmelige avtaler. Der har i de dokumenter utenrikskomiteen har hatt adgang til å studere, ikke forekommet noe som gjør det naturlig å reise diskusjon om disse enkelte ting i Stortinget.

Sven Nielsen: I anledning av en notis som i dag står i morgenavisene om norsk deltagelse i okkupasjonen av Tyskland, som stammer fra Norsk Telegrambyrås korrespondent i London, og som går ut på at Norge ventes å ville sende ca. 10 000 mann for å delta i okkupasjonen av Tyskland, tillater jeg meg å forespørre den ærede utenriksminister om der i denne sak foreligger noen mere bindende avtale enn de uformelle og uforbindtlige drøftelser hvorunder dette spørsmål ble berørt under Regjeringens opphold i London.

Moseid: Etter de uttalelser som den ærede utenriksminister framkom med mot slutten av sitt foredrag, er det ganske klart at dette storting har konstitusjonell forpliktelse til å treffe meget viktige avgjørelser av vidtrekkende betydning for vår framtid før det kan avslutte sine forhandlinger. Jeg går derfor ut fra at utenriksministerens og handelsministerens meddelelser blir trykt og omdelt til Stortingets medlemmer hurtigst mulig.

Statsråd Lie: Med hensyn til de historiske og meget interessante spørsmål som president Hambro nevnte, både de historiske dokumenter fra Sverige, kartsamling, konsulent i norsk historie, osv. er jeg av samme oppfatning som han. Jeg er enig med ham i at alle disse tre ting vil være meget nødvendige og nyttige. Jeg må jo si at de er ikke akkurat disse problemer som i dag presser meg mest, men jeg mener at man ikke bør glemme dem.

Jeg gjorde meg i utenrikskomiteen skyldig i en feil da jeg sa at jeg trodde Canada gikk inn under betalingsavtalen med Storbritannia. Jeg trodde det, men ved nærmere undersøkelse viser det seg at Canada faller utenfor, slik at der kan vi kun bruke canadiske dollar og kan ikke anvende våre pundtilgodehaver i Storbritannia. Jeg synes det er riktig av meg å gjøre oppmerksom på det.

Jeg har ikke tatt noe endelig standpunkt personlig til det foreliggende tilbud fra Amerika om en varekreditt på 40 millioner dollar, men det er blitt sagt meg at man i en kredittavtale visstnok på 10 millioner dollars vinturen 1939–40 med U.S.A. hadde den samme klausul som nå er så omstridt i det nå foreliggende kredittilbud.

Like overfor representanten hr. Nielsen kan jeg bare gjøre oppmerksom på at spørsmålet om norske besettestropper i den britiske sone i Tyskland ikke er endret siden min redegjørelse 19 juni d.å. Det foreligger ingen ny avtale, ingen nye tilsagn. Spørsmålet har, så vidt jeg har forstått, ikke engang vært drøftet mellom britiske og norske myndigheter. Der til har vanskelighetene med å få i stand norske vakttropper og norske tropper i Norge vært så store at spørsmålet om å reise til Tyskland ikke er aktuelt og neppe vil bli aktuelt i lang tid framover. Selvsagt vil der ikke treffes noen avgjørelse i denne sak før Stortingets bemyndigelse er innhentet. Det er Stortinget som må treffe avgjørelsen, dette er uttrykkelig sagt i en skriftveksel mellom Foreign Office og det norske utenriksdepartement.

Hambro: Jeg vil gjøre en bemerkning i anledning den ytring som falt fra hr. Moseid. Jeg forstår fullt ut representanten Moseids trang til å studere de innlegg som vi har hørt i dag,

og som er så betydningsfulle. Av mange grunner vil jeg imidlertid anse det lite ønskelig å få dem trykt og omdelt. Det vil bli dratt all omsorg for at det stenografiske referat med en gang blir fullstendig, og representanten Moseid og de andre som ønsker å studere det, vil da overensstemmende med vanlig praksis kunne få utlagt ved Stortingets kontor 2 stenografiske referater av de opplysninger som er gitt, og ha adgang til å sette seg inn i dem.

Moseid: For mitt vedkommende vil jeg på ny henstille at disse redegjørelser blir trykt og omdelt snarest mulig. Jeg tror ikke at det vil bli anledning for Stortingets medlemmer til å gjøre seg fortrolig med disse spørsmål på den måte som hr. Hambro antydte.

Presidenten: Jeg skulle anta at det spørsmål som er reist av hr. Moseid, mest hensiktsmessig kan henskytes til overveielse i presidentskapet.

[En redegjørelse av representanten Jon Sundby om erstatningene fra Tyskland ble vedtatt offentliggjort.

Se S.tid. 1945, s. 182-186.]

Protokollen ble deretter opplest uten å forårsake noen bemerkning.

Presidenten: Presidenten gjør oppmerksom på at det etter dette møte for lukkede dører vil bli satt møte for åpne dører til referat.

Møtet hevet kl. 12,20.
